Rekisteripäällikkö Sari Laitakari
18.9.2024

Dno ORK/455/2024

Asiantuntijalausunto talousvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi liiketoimintakiellosta annetun lain 3 ja 21 §:n sekä kaupparekisterilain 20 §:n muuttamisesta (HE 81/2024 vp)

Eduskunnan talousvaliokunta on pyytänyt Oikeusrekisterikeskuksen (ORK) asiantuntijaa lausumaan hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi liiketoimintakiellosta annetun lain 3 ja 21 §:n sekä kaupparekisterilain 20 §:n muuttamisesta. Esitän lausuntonani kunnioittavasti seuraavaa.

Liiketoimintakieltoja koskeva tiedonvaihto

Oikeusrekisterikeskus (ORK) toimii liiketoimintakieltorekisterin rekisterinpitäjänä, ja tulisi esitetyn sääntelyn mukaisesti vastaamaan liiketoimintakieltoja koskevasta tiedonvaihdosta Euroopan talousalueeseen kuuluvien valtioiden kanssa. Pidän esitettyä sääntelyä kannatettavana. Tiedonvaihdon aloittaminen edellyttää, että lainsäädäntö mahdollistaa tiedonvaihdon ja tämän lisäksi ORK toteuttaa tiedonvaihdon teknisesti.

Tiedonvaihdon on suunniteltu olevan kaksiosaista. Sääntelyn mukaan tieto olisi annettava ainakin siitä, onko pyynnössä tarkoitettu henkilö määrätty liiketoimintakieltoon. Jos vastaus tähän on positiivinen, jäsenvaltiolla on oikeus, mutta ei velvollisuutta antaa lisätietoja liiketoimintakiellosta. Lisätiedot voivat koskea kansallisen lainsäädännön mukaisia liiketoimintakiellon perusteita, päätöksen päivämäärää, liiketoimintakiellon voimassaoloaikaa, asiakirjan numeroa ja päätöksen antajaa sekä tietoa liiketoimintakiellon mahdollisista rajoituksista. Osa näistä tiedoista ilmenee Suomessa liiketoimintakieltorekisteristä, mutta eivät kaikki.

Myös Suomella olisi oikeus pyytää liiketoimintakieltoja koskevia tietoja toisesta ETA-valtiosta. Liiketoimintakieltolakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että liiketoimintakieltoa määrättäessä voitaisiin kokonaisarvioinnissa huomioon ottaa myös ETA-valtiossa henkilölle määrätty kielto harjoittaa liiketoimintaa tai osallistua liiketoimintaan samoin kuin henkilön syyllistyminen liiketoiminnassa edellä tarkoitetussa valtiossa rikolliseen menettelyyn. Edellytyksenä olisi, että muualla määrätyn kiellon peruste samoin kuin rikollinen menettely olisi liiketoimintakieltolaissa tarkoitettua vastaava.

Esitutkintaviranomaisilla, syyttäjällä ja tuomioistuimella olisi oikeus liiketoimintakieltoa koskevaa asiaa käsitellessään pyytää ORK:ta tiedustelemaan

rekistereiden yhteenliittämisjärjestelmän välityksellä, onko henkilö määrätty liiketoimintakieltoa vastaavan kieltoon toisessa jäsenvaltiossa. Pyyntö voisi käsittää myös muut liiketoimintakiellon määräämisen kannalta saatavissa olevat merkitykselliset tiedot, kuten päätökset. Kiinnitän huomiota siihen, että liiketoimintakieltolain 21 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi Suomeen saapuneiden pyyntöjen osalta, että tiedot voidaan luovuttaa toiselle valtiolle yhteenliittämisjärjestelmän välityksellä tai muuta suojattua tiedonsiirtoyhteyttä tai -tapaa käyttämällä muihin valtioihin. Suomen muihin valtioihin tekemien pyyntöjen osalta esitetään, että ORK pyytää tiedot rekistereiden yhteenliittämisjärjestelmän välityksellä. Esitän harkittavaksi, tulisiko Suomen voida pyytää tietoja muista valtioista tarvittaessa muuta suojattua tiedonsiirtoyhteyttä tai -tapaa käyttämällä, jos se ei yhteenliittämisjärjestelmän välityksellä ole jostain syystä mahdollista.

Esityksessä todetusti rikosrekisteritietoja koskevasta tietojenvaihdosta (ECRIS-tiedonvaihto) säädetään laissa rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä (214/2012). Tarkempia tietoja toisen jäsenvaltion rikosrekisteristä voidaan kyseisen lain 19 §:n mukaisesti pyytää syyttäjän ja tuomioistuimen pyynnöstä toisesta EU-jäsenmaasta, mutta esitutkintaviranomaisen pyynnöstä ainoastaan pakkokeinoasioissa. Pyynnön esittäminen ECRIS-tiedonvaihdon kautta rikosasian käsittelyä varten edellyttää, että Suomen viranomaisella on rikosrekisterilain mukaan oikeus saada tietoja rikosrekisteristä pyynnössä tarkoitetussa tilanteessa. Rikosrekisterilain (770/1993, 4.1 § 5 kohta) mukaan esitutkintaviranomaisilla on oikeus saada tiedot rikosrekisteristä pakkokeinoasiaa varten. ECRIS-tiedonvaihto on mahdollista EU-jäsenvaltioiden sekä Yhdistyneen kuningaskunnan kanssa. ORK toimii myös ECRIS-tiedonvaihdon kansallisena keskusviranomaisena.

Kuten esityksessä todetaan, on ilmeistä, ettei vaatimuksia muualla määrätyn kiellon tai rikollisen menettelyn huomioimisesta kokonaisarvioinnissa tehdä, ellei käytettävissä ole riittävän kattavaa selvitystä. Tällaisen selvityksen saaminen voi olla haastavaa. Vain ensimmäisen vaiheen tietojenvaihto on pakollinen jäsenvaltioille, mutta ORK pyrkii sääntelyn mahdollistamissa rajoissa löytämään ratkaisut toisen vaiheen selvitysten saamiseksi sekä muiden ETA-valtioiden pyyntöihin vastaamiseksi.

Esityksen taloudellisista vaikutuksista

Liiketoimintakieltoja koskevan tiedonvaihdon maksuttomuudesta säätäminen on kannatettavaa, koska maksullisuuden toteuttaminen lisäisi järjestelmäkehityksen arvioituja kustannuksia merkittävästi. Liiketoimintakieltorekisteristä luovutettavat tiedot ovat pääsääntöisesti tällä hetkellä maksullisia liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/1985) 21.3 §:ssä säädettyä lukuun ottamatta. Esitän edelleen harkittavaksi, olisiko otteiden luovuttamista mahdollista säätää maksuttomaksi kokonaan. ORK:n käsityksen mukaan tällä ei olisi valtion tulokertymän kannalta merkittävää vaikutusta.

ORK toteuttaa parhaillaan tiedonvaihdon edellyttämiä järjestelmä- ja rajapintamuutoksia. Esityksen taloudellisissa vaikutuksissa todetusti teknistä toteutusta varten ORK:lle on osoitettu vuodelle 2023 120 000 euron siirtomääräraha, joka on siirretty käytettäväksi vuonna 2024. Arvio kustannuksista on tarkentunut esityksessä todetusti 145 000 euroon.

Tiedonvaihto tulee edellyttämään ORK:ssa lisäksi henkilöresursseja. Tiedonvaihtoa ei ole mahdollista automatisoida, ja etenkin toisen vaiheen tiedonvaihto voi käsittää tiedonluovutukseen liittyvää harkintaa. Tiedonvaihdon toinen vaihe tapahtuu esimerkiksi turvasähköpostia käyttäen. Myös muista jäsenvaltioista tulevien pyyntöjen määrää on vaikea arvioida. ORK:lle on myönnetty pysyvä yhden henkilötyövuoden resurssi tiedonvaihdon kehittämiseen ja tiedonvaihtoon vuodesta 2023 alkaen.